

УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМ КАПІТАЛОМ БАНКІВ

М. Bodretskiy,
I PhD of economics, lecturer, The IAPM

MANAGING OWN CAPITAL OF BANKS

Метою цієї статті є розробка рекомендацій щодо вдосконалення управління джерелами нарощування власного капіталу банків та забезпечення його достатності за умов фінансової кризи в Україні. Розглянуто сутність механізму управління капіталом банків як сукупність методів, інструментів управління та регулятивних правил, що застосовуються суб'єктами у процесі управління і спрямовуються на забезпечення капіталізації банку в цілому.

The purpose of this paper is to develop recommendations for improving the management of sources of growth equity capital of banks and ensure its adequacy under conditions of financial crisis in Ukraine. The essence of the mechanism of the bank's capital as a set of methods, management tools and regulatory rules applicable entities in the management and aimed at the capitalization of the bank as a whole.

Ключові слова: капітал банку, механізм управління капіталом банку, банківська система, капіталізація банків.
Key words: capital bank, capital management mechanism bank, banking, banks' capitalization.

АКТУАЛЬНІСТЬ

Перетворення, що відбуваються в банківській системі, загострили потребу раціоналізації банківської діяльності з залучення та розміщення грошових ресурсів. Ризик збитків, особливо при кредитуванні, обумовлює необхідність розробки комплексної банківської політики, в якій пріоритетне місце займає управління власним капіталом.

Наявність нормативно визначеного обсягу власного капіталу банку не є гарантією його стійкості в майбутньому, а недотримання вимог про достатність власного капіталу впливає на фінансові результати і може призвести навіть благополучний банк до банкрутства. Отже, ефективний процес управління власним капіталом, а не просто моніторинг його наявності, є істотним чинником у досягненні стійкого економічного зростання банку в ринкових умовах, а вдосконалення банківської політики в галузі управління власним капіталом банку доцільно розглядати як метод досягнення його конкурентоспроможності, стійкості та безпеки. Таким чином, актуальність дослідження банківської політики в галузі управління власним капіталом очевидна.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДЖЕРЕЛ
ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблема капіталізації банків України, управління та формування його оптимального обсягу, а також можливі шляхи збільшення капіталу банками України висвітлені в наукових працях А. Герасимовича, О. Дзюблюка, Н. Думаса, А. Косого, О. Лаврушина, І. Ларионової, А. Мороза, Л. Примостки, Роуза Пітера та інших. Однак, незважаючи на значні результати наукових досліджень, не вирішеними залишаються питання щодо вибору джерел нарощування власного капіталу банків та участі держави в рекапіталізації проблемних банків.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є розробка науково обгрунтованих методичних положень і практичних рекомендацій з формування достатнього обсягу власного капіталу комерційного банку, а також визначення рекомендацій щодо вдосконалення управління джерелами нарощування власного капіталу банків та забезпечення його платоспроможності. Для цього необхідно, перш за все, проаналізувати сучасний стан необхідного обсягу капіталу, який є у розпорядженні банківських установ та напрями управління ним. Варто також дослідити основні джерела нарощування розмірів власного капіталу банку і здійснити вибір щодо найбільш ефективного шляху його нарощування в сучасних умовах.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У пропонованій статті основну увагу приділено опису алгоритму прийняття рішень в області формування власного капіталу комерційного банку, уточненню методичних основ аналізу якості його кредитного портфеля, що дозволило сформулювати основні напрями вдосконалення банківської політики в галузі управління власним капіталом, спрямовані на забезпечення конкурентоспроможності, безпеки і стійкості комерційного банку.

Ефективність банківської політики в галузі управління власним капіталом значною мірою зумовлюється особливостями регулювання достатності власного капіталу комерційного банку. Обумовлено це, по-перше, тимчасовим обмеженням реалізації банківських угод, по-друге, вибором напрямів фінансових вкладень, по-третє, регулюванням показника достатності капіталу через зміну структури і величини ризикових активів, що тягне за собою зміни в управлінні збалансованістю активних і пасивних операцій, у кредитній, депозитній, процентній політиці, а також у політиці управління ліквідністю, що, у свою чергу, вимагає перегляду процедур виконання відповідних операцій банку [5].

У зв'язку з цим особливої актуальності при розробці напрямів вдосконалення банківської політики в галузі управління власним капіталом набувають принципи управління. До основних принципів віднесені наступні:

— відповідність — управління власним капіталом здійснюється згідно з правилами і положеннями, розробленими банком, в основі яких лежать вимоги законодавчих актів та інструктивних документів національного банку з урахуванням особливостей стратегії розвитку, масштабів діяльності, величини активів зважених за ступенем ризику, величини філіальної мережі, рівня кваліфікації персоналу;

— комплексність — управління власним капіталом банку має здійснюватися в тісному взаємозв'язку таких підсистем, як нормативно-планова, інформаційно-аналітична і контрольна;

— обмеженість — збільшення обсягів банківських операцій, за рахунок залучення депозитних ресурсів, їх подальше розміщення в активні операції є граничним і обумовлено розміром власного капіталу;

— динамічність — збільшення обсягу та оптимізація структури власного капіталу банку, вибір форм його залучення обумовлені постійною зміною факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, в першу чергу зміною кон'юнктури ринку капіталу, що призводить до необхідності розробки ефективних управлінських рішень у кожному конкретному випадку.

Слідування переліченим принципам управління власним капіталом банку сприяє вибору раціональної організації процесу та реалізації ефективної банківської політики.

Управління власним капіталом банку в своїй основі має протиріччя: з одного боку, розвиток банку здійснюється переважно за рахунок залучених коштів, з іншого — масштаби діяльності банку жорстко прив'язані до розміру його власного капіталу. Отже, прийняття рішень в області формування власного капіталу банку доцільно здійснювати на основі порівняльного аналізу темпів зростання ризикових активів, зобов'язань і величини власного капіталу.

У ході порівняльного аналізу показників основних банківських операцій у надійних і проблемних банках встановлено, що темпи їх зміни різні, але простежується майже паралельна тенденція то зростання, то падіння в обсягах активів, кредитів, депозитів і зобов'язань банків. Особливо яскраво виражено взаємозв'язок між активами, кредитами та капіталом [3].

Таким чином, ефективна банківська політика в галузі управління власним капіталом можлива тільки за умови збалансованості темпів зростання ризикових активів, зобов'язань і власного капіталу банку. Необхідність взаємозв'язку різних аспектів управління власним капіталом комерційного банку обґрунтована не тільки високим ризиком втрат при здійсненні банківської діяльності, а й тим, що окремі банки проводять агресивну кредитну політику без жорсткої ув'язки з процесом капіталізації.

Поетапне порівняння темпів зростання ризикових активів, зобов'язань і величини власного капіталу дозволяє виділити в кожному випадку характерну ситуацію і основну загрозу для комерційного банку.

Тісний взаємозв'язок між управлінням власним капіталом і активами проявляється в тому, що кредити, як головний ризиковий актив, вимагають створення резерву на покриття можливих втрат за позиками (резерв

покриття витрат, РПВ), відповідного якості кредитного портфеля банку. Відрахування до РПВ, зростаючі при погіршенні якості кредитів, призводять до додаткових витрат, отже, зростання ризикових активів і зниження прибутку є двома взаємопов'язаними чинниками, які знижують показник достатності капіталу. Формування РПВ містить в собі протиріччя: з одного боку, даний резерв завчасно, поступово створює джерело для відшкодування втрат, тобто захищає банк від ризику втрат по неповернених кредитах, з іншого боку, витрати на його формування ведуть до зменшення прибутку або навіть появи збитків (залежно від якості кредитного портфеля), тобто знижується абсолютний розмір власного капіталу і показник його достатності [2].

Ефективність управління власним капіталом проявляється в якості кредитного портфеля, вимірюваного співвідношенням РПВ до кредитного портфелю. За міжнародними стандартами якість кредитного портфеля починає викликати тривогу, якщо таке співвідношення перевищує 14%.

Управління власним капіталом, що знаходиться у тісній ув'язці з керуванням кредитними операціями і якістю кредитного портфеля забезпечує збалансованість банківської політики і сталий розвиток банку. Нерівномірна зміна величини кредитного портфеля та власного капіталу спричиняє коливання в більшу або меншу сторону показника достатності капіталу. Наявні результати аналізу співвідношення розміру кредитного портфеля і розміру власного капіталу дозволяють запропонувати розглянути доцільність введення додаткового нормативу, наприклад Н1.1 (власний капітал/кредитний портфель), що обмежує розмір кредитного портфеля щодо величини власного капіталу, який доцільно враховувати поряд з існуючими нормативами: Н1 (достатність власного капіталу) і Н6 (максимальний розмір ризику на одного позичальника).

Кредитний портфель є активом, що несе в собі найбільші ризики. Аналіз частки кредитів в ризикових активах в різних банках показав, що нормальною є частка кредитного портфеля в ризикових активах в межах до 85%. Істотно підвищується кредитний ризик, коли частка кредитів перевищує 90%. Ситуація у проблемних банках така: наприклад, у банку "А" на 1 січня 2011 р. кредити становили 68,7% від ризикових активів, а на 1 січня 2012 р. — 97,9%; в банку "Б" на 1 січня 2011 р. — 75,5%, на 1 січня 2012 р. — 91,7% (назви комерційних банків не розкриваються в цілях збереження комерційної таємниці).

Фінансова стійкість банків підвищується завдяки капіталізації, а саме коли прибуток спрямовується на збільшення капіталу банку, що знаходить відображення в дивідендній політиці банків. Особливістю капіталізації банків України є те, що вона відбувається в основному шляхом емісії та розміщення додаткових акцій, за рахунок чого формується статутний (акціонерний) капітал. Ефективність процесу капіталізації, що є елементом менеджменту в області власного капіталу, відображається у дотриманні банками нормативу Н1 [4].

Банки роблять серйозні зусилля для підтримання достатності капіталу і здійснюють кваліфіковане управління не тільки власним капіталом, а й активами і пасивами. Щодо значення нормативу Н1 (мінімальний розмір регулятивного капіталу) доцільно внести пропозицію про його підвищення, бо результати дослідження дина-

міки показника достатності власного капіталу великого числа українських банків приходять до висновку про те, що в умовах високого рівня банківських ризиків і з урахуванням специфіки функціонування банків не завадить значення нормативу Н1 збільшити.

Таким чином, серед основних напрямів удосконалення банківської політики в галузі управління власним капіталом доцільно виділити наступні:

1. З метою підвищення фінансової безпеки банку необхідне нормативне нарощування капіталів українських банків.

2. З метою підвищення фінансової стійкості банку: — Заборонити нарощування кредитного портфеля банку без відповідного зростання власного капіталу та збільшення ліквідних активів, що призведе до наступного:

а) в банку з'явиться стимул пропорційного збільшення ліквідних активів, що зменшить рівень ризику активних операцій, у тому числі через оптимізацію структури активів з точки зору їх прибутковості;

б) завчасно спрацює "сигнал тривоги" для раннього виявлення проблем у діяльності банку, коли ще його офіційні нормативи знаходяться в межах допустимого значення;

с) комплексне управління власним капіталом, взаємозалежне з керуванням кредитним портфелем, посилить захисну функцію капіталу.

3. Виключити при підрахунку величини власного капіталу будь-які вкладення банку, незалежно від суми або відсотка частки (тобто не прив'язуючись до проценту капіталу організації-емітента), бо при вкладенні будь-якої суми коштів в іншу організацію завжди існує реальна небезпека їх втрати, що загрожує банку зменшенням реального власного капіталу;

4. Впровадити систему моніторингу темпів росту і структури ризикових активів, зобов'язань, величини власного капіталу, а також якості кредитного портфеля, спрямовану на раннє виявлення проблем, що виникають у процесі управління власним капіталом, і що дозволить підвищити ефективність реалізації обраної банком стратегії розвитку.

5. Сформувати систему моніторингу темпів росту і структури ризикових активів, зобов'язань, величини власного капіталу, а також якості кредитного портфеля банку.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

З вищевикладеного можемо зауважити, що в банківській системі України відбуваються різні процеси економічного характеру. Проте, наше завдання полягає в тому, щоб сприяти розвитку банківської системи, підвищенню її капіталізації та конкурентоспроможності, зростанню інвестицій в економіку, але при цьому не допускати високих ризиків і зниження стійкості банківської системи. Лише оптимальне поєднання цих завдань може успішно сприяти ефективному розвитку банківських установ. Отже, у якості висновків з проведеного дослідження можемо зазначити, що в умовах нестабільного розвитку вітчизняної економіки реалізація перерахованих вище заходів в комплексі дозволить забезпечити збалансованість банківської політики, а також підвищити ефективність управління власним капіталом.

Література:

1. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні / Затверджена Постановою Правління НБУ від 28.08.2001 N368 зі змінами та доповненнями.

2. Коваленко В. Проблеми капіталізації та оцінювання достатності капіталу Банку / В. Коваленко, О. Крухмаль, Ж. Торяник // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — N8(122). — С. 276—285.

3. Савлук С. Власний капітал як запобіжник втрати ліквідності банку / С.В. Савлук // Банківська справа. — 2012. — № 2. — С. 55—62.

4. Основні показники діяльності банків України на 1 вересня 2012 року // Вісник НБУ. — 2012. — № 10. — С. 67.

5. Уразова С. Устойчивость банковской системы: теоретические и методологические аспекты / С. Уразова // Банковское дело. — 2006. — № 12. — С. 26—32.

6. Банківські операції: Підручник. — 2-ге вид., випр. і доп. / А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. А.М. Мороза. — К.: КНЕУ, 2002. — 476 с.

7. Банківські операції: Підручник / М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна, [та ін.]; за ред. А.М. Мороз. — 3-є вид., перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2008. — 608 с.

8. Єпіфанов А.О. Операції комерційних банків: навч. посіб. / А.О. Єпіфанов, Н.Г. Маслак, І.В. Сало. — Суми: Університетська книга, 2007. — 523 с.

9. Міщенко В.І. Банківські операції: підручник / В.І. Міщенко, Н.Г. Слав'янська, О.Г. Коренева. — 2-ге вид., перероб. і доп. — К.: Знання, 2007. — 796 с.

References:

1. The National Bank of Ukraine, (2001), "Resolution "Instructions on the regulation of banks in Ukraine", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01> (Accessed 28 august 2001).

2. Kovalenko, V. and Krukhal', O. (2011), "Problems of capitalization and assessment of capital adequacy of the Bank", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 8(122), pp. 276—285.

3. Savluk, S. (2012), "Own capital as a protection against loss of bank liquidity", *Bankivs'ka sprava*, vol. 2, pp. 55—62.

4. The National Bank of Ukraine, (2012), "Basic indicators of banks of Ukraine on September 1, 2012", *Visnyk NBU*, vol. 10, pp.67.

5. Urazova, S. (2006), "The stability of the banking system: theoretical and methodological aspects", *Bankovskoe delo*, vol. 12, pp. 26—32.

6. Moroz, A. M. Savluk, M. I. Pukhovkina, M. F. and etc., (2002), *Bankivs'ki operatsii: Pidruchnyk [Banking operations]*, 2nd ed, KNEU, Kiev, Ukraine.

7. Savluk, M. I. Pukhovkina, M. F. and etc., (2008), *Bankivs'ki operatsii: Pidruchnyk [Banking operations]*, 3rd ed, KNEU, Kiev, Ukraine.

8. Yepifanov, A.O. Maslak, N.H. and Salo I.V., (2007), *Operatsii komertsijnykh bankiv: Navch. posibnyk [Operation of commercial banks]*, Universytets'ka knyha, Sumy, Ukraine.

9. Mischenko, V.I. Slav'ians'ka, N.H. and Korenieva O.H., (2007), *Bankivs'ki operatsii: pidruchnyk [Banking operations]*, 2nd ed, Znannia, Kiev, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2013 р.